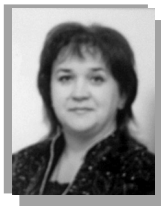

УДК 378.1

*Лещенко Л. П.,
ст. викладач,
КНЕУ ім. Гетьмана*

СУТНІСТЬ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Стаття містить теоретичне уточнення поняття мовної компетентності педагога, на основі якого визначена структура професійної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: професійна компетентність, структура мовної компетентності, викладач вищого навчального закладу.

В статье рассматривается обобщенное понятие языковой компетентности, с помощью которого определена структура профессиональной компетентности преподавателя высшего учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, структура языковой компетентности, преподаватель высшего учебного заведения.

The generalized concept of linguistic competence, which the structure of professional competence of teacher of higher educational establishment is certain by, is examined in the article.

Key words: professional competence, structure of linguistic competence, teacher of higher educational establishment.

Глибокі соціальні зміни, які відбуваються в суспільстві, вимагають нових підходів до розвитку освіти, а також до проблеми

професіоналізму і професійної компетентності викладача вищого навчального закладу.

В умовах орієнтації на розвиток особистості студента особливою значення набувають питання вдосконалення професійної мовної компетентності викладача. А це передбачає принципово новий підхід до формування професійної компетентності, яка є підґрунтям професіоналізму педагога.

Професіоналізм викладача є інтегрованим показником його особистісно-діяльнісної сутності, зумовленої мірою реалізації його громадянської відповідальності, зрілості та професійного обов'язку.

Мета статті – розкрити сутність професійної мовної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Ми погоджуємося з І. Багаєвою в тому, що в структурі професіоналізму педагогічної діяльності можна виділити три компоненти: професіоналізм знань, професіоналізм спілкування та професіоналізм самовдосконалення [2, с. 14].

Професіоналізм знань є підґрунтям формування професіоналізму в цілому, основою цілісної системи “професіоналізм педагогічної діяльності”, його своєрідність полягає в тому, що знання викладачем лише свого предмета не є його основною перевагою. Професіоналізм знань характеризується високим рівнем компетентності в галузі методологічних, теоретичних, зокрема, психолого-педагогічних, методичних і технологічних знань та в інших галузях знань.

Педагогічна діяльність відрізняється від інших видів діяльності, оскільки викладач працює з живими людьми, а тому і процес, і результати цієї діяльності матеріалізовані в них. Ю. Бабанський, В. Загвязинський, В. Кан-Калік, М. Нікандров, М. Поташник, С. Сисоєва, А. Щербаков та інші вчені вказують на творчий характер педагогічної діяльності, що творчості необхідно вчити, проте, “при всій індивідуальній неповторності кожного вчителя, педагогічна творчість його є нормативною діяльністю, яка характеризується низкою параметрів, які мають нормативний характер” [2, с. 12]. Звідси витікає, що умовою досягнення кожним педагогом у своїй педагогічній діяльності рівня творчої нормативної діяльності є вдосконалення його професійної компетентності, яка дозволяє вирішувати велике коло питань щодо сфери його діяльності.

У структурі професіоналізму педагогічної діяльності особливу роль відіграє професіоналізм педагогічного спілкування, що передбачає взаємодію об'єктів навчального процесу з метою пізнання та обміну

інформацією за допомогою різних засобів комунікацій у ході сумісної діяльності. Вирізняють три напрями педагогічного спілкування:

Перший розглядає спілкування як чинник управління й передбачає врахування особливостей спілкування студентів, їхні вікові характеристики, комунікативність та ін.

Другий напрям розглядає педагогічне спілкування як специфічну форму діяльності з метою співробітництва. У цьому випадку його зміст, структура і функції визначаються у зв'язку з завданнями взаємодії та взаємовпливу, а предметом дослідження виступають особливості взаємовідносин.

Третій напрям розглядає спілкування як засіб і чинник виховання суб'єктів педагогічного процесу, тобто в його процесі відбувається обмін духовно-моральними цінностями, взаємне духовне збагачення, зростання самосвідомості [1, с. 57].

Таким чином, розгляд педагогічного спілкування в трьох напрямках (як чинника управління, взаємодії, духовного спілкування) свідчить про тісний зв'язок з педагогічною діяльністю і дозволяє визначити деякі стійкі характеристики, за якими можна вимірювати ступінь і рівень професіоналізму спілкування вчителя як спеціаліста щодо людського спілкування.

Ми повністю погоджуємося з А. Марковою, яка професіоналом вважає такого вчителя, який:

- успішно вирішує завдання навчання й виховання, готує для суспільства потрібний соціальний продукт – випускника з бажаними якостями;
- особисто тяжіє до професії, мотивований до праці в ній, задоволений нею;
- досягає бажаних сьогодні суспільством результатів у розвитку особистості учнів;
- використовує способи й технології, які притаманні демократичному суспільству;
- освоює норми, еталони професії, досягає в ній майстерності;
- разом з тим прагне індивідуалізувати свою працю, а також усвідомлено розвиває свою індивідуальність засобами професії;
- досягає вже сьогодні необхідного рівня професійних якостей, знань і умінь;
- разом з тим має й усвідомлену перспективу, зону свого найближчого професійного розвитку, робить все можливе для її реалізації;

- відкритий для постійного професійного навчання, накопичення досвіду, в той же час збагачує досвід професії за рахунок особистого творчого внеску;

- соціально активний у суспільстві, піднімає питання про потреби та досягнення професії в ході суспільних обговорень, разом з тим шукає резерви вирішення проблем усередині професії, не боїться потрапляти в умови конкуренції освітніх послуг;

- відданий педагогічній професії, прагне підтримувати її честь і гідність навіть у складних умовах;

- налаштований до якісної та кількісної еволюції оцінки своєї професійної діяльності, вміє сам це робити, готовий до диференційованої оцінки своєї праці в балах, категоріях, спокійно ставиться до участі в професійних змаганнях [4, с. 57].

Аналізуючи різні підходи до досліджуваного поняття, ми стверджуємо, що професійна компетентність викладача є інтегративним особистісним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей і досвіду, що зумовлюють готовність до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації. Професійна компетентність викладача не має вузькопрофесійних меж, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття соціальних, психологічних, педагогічних та інших проблем, які пов'язані з освітою. Слід також зазначити, що воно потребує постійного розвитку та наповнення.

Професійна компетентність є багатоаспектним утворенням, змінюється у відповідності з процесами, які відбуваються в освіті та суспільстві.

Вирішення питання ефективності формування професійної компетентності викладача залежить від знання самої структури компетентності. Виявляючи останню, ґрунтуємося на принципі єдності свідомості та діяльності, структури педагогічної діяльності та її основних компонентів, розроблених Н. Кузьміною, В. Сластьоніним, А. Щербаковим та ін.

Професійна мовленнєва комунікація відбувається в межах сфери професійної взаємодії комунікантів і може протікати в усній або письмовій формах, за офіційних чи неофіційних обставин. Форми, умови спілкування, багатоаспектність професійної діяльності людей визначають варіативність форм мовленнєвої комунікації. Наприклад, від умов спілкування (офіційних – неофіційних) залежить лексико-семантичний склад мовлення: офіційне спілкування

передбачає лексику офіційно-ділового стилю, неофіційне – лексику розмовного стилю.

Професійні мовні вміння особистості визначають її мовленнєву поведінку. Професійна мовна компетенція передбачає насамперед наявність професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини, її вміння орієнтуватися в навколишньому світі, вмінь і навичок спілкування. Тобто вона формується на основі комунікативної компетенції.

На думку В. В. Андрієвської, мовна компетенція – це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці й адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови; це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок задля успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування [1, с. 79]. Цей вид компетенції більш всього властивий дорослій людині, сформованій особистості. Мовленнєва компетенція – це вміння адекватно і доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення [1, с. 79]. Вона розвивається на основі всіх знань, досвіду користування не тільки рідною мовою, а й мовами інших народів, а самі мови у цьому процесі є взаємно пов'язаними і взаємодіють між собою.

Автор відзначає, що студентам – майбутнім фахівцям – необхідно набути як професійної компетенції, так і комунікативної іншомовної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати і розширювати свої знання та досвід. Вважаючи комунікативну компетенцію метою і результатом навчання, не варто забувати, що її досягнення можливе лише за умови сформованості лінгвістичної компетенції, як одного зі специфічних аспектів навчання іноземної мови [1, с. 80]. Комунікативна компетенція визначається комунікативними інтенціями (комунікативними намірами адресата); дотриманням комунікативних стратегій, що дають змогу досягти необхідного результату комунікації; знанням особистості співбесідника; зворотним зв'язком у комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей адресата, його соціальних ролей; умінням долати психологічні

“фільтри”, розбивати психологічні “щити”; умінням володіти навичками декодування “мови тіла” співбесідника; чіткою орієнтацією і підтриманням самого процесу спілкування; контролем власної мовленнєвої поведінки [1, с. 80].

Професійно спрямована компетенція студентів здійснюється поряд з формуванням їхньої професійної компетенції; велике значення для формування англomовної професійно орієнтованої мовленнєвої компетенції має прищеплення лексичних навичок говоріння. Виходячи з основних сфер спілкування, велика увага надається вмінням логічної побудови висловлювання, різноманітним засобам вираження особистого ставлення до події, що обговорюється, та специфічним функціональним умінням. Система вправ для формування англomовної професійно орієнтованої мовленнєвої компетенції дає змогу послідовно здійснювати процес навчання професійно спрямованого говоріння. Послідовність виконання вправ, починаючи з некомунікативних, потім умовно-комунікативних і закінчуючи комунікативними вправами з рольовим ігровим компонентом та методами проблемного навчання, забезпечує неперервне прищеплення навичок спілкування, формування та вдосконалення вмінь професійно спрямованого говоріння.

Висновки. Спілкування у професійній сфері вимагає спеціальних знань і навичок, необхідних для досягнення прагматичного впливу й успіху в професійній комунікації. Розвиток професійної мовно-комунікативної компетенції відбувається відповідно до здатності людини навчатися, її предметних знань і попереднього досвіду та здійснюється в межах ситуативного контексту, пов’язаного з навчанням і спеціалізацією.

Важливим чинником, що впливає на становлення і розвиток професійної мовнокомунікативної компетенції та сприяє самореалізації фахівця, є креативність особистості. Креативні якості індивіда стійкі і забезпечують творчий стиль його мовленнєвої поведінки, продуктивність та унікальність способів і результатів діяльності, а також готовність до творчих конструктивних перетворень у різних сферах життєдіяльності. Ці якості формуються в процесі всього розвитку особистості шляхом неперервного вдосконалення творчих навичок. Креативні якості залежать від індивідуальних особливостей кожної особистості і від специфіки галузі, у якій вона працює. Люди з добре розвиненими здібностями до формування і сприйняття ідей винаходять набагато більше способів вирішення проблеми за короткий час.

Вони володіють високою гнучкістю мислення і можуть легко переходити від одного варіанта розв'язання проблеми до другого, нового, якщо проблема та її умови нові й вимагають відповідного до себе підходу. Креативні особистості можуть створювати нові й універсальні пропозиції та ідеї, ламати усталені підходи, "атакуючи" проблему з нової позиції, і винаходити унікальні ідеї.

Література

1. *Андрієвська В. В.* Мова й мовлення в структурі професійної компетентності психолога / В. В. Андрієвська // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 8. – С. 79–80.

2. *Багаєва И.* Профессинализм педагогической деятельности и основы его формирования у будущего учителя : автореф. д. пед. наук. - Усть-Каменогорск, 1991. – 29 с.

3. *Коваль Л. М.* Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англомовної професійно орієнтованої мовної компетенції / Л. М. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.4. – С. 318–321.

4. *Маркова А.* Психология профессионализма. – М. : Знание, 1996. – 231 с.